

SHE'RIY TARJIMA BILAN SHUG'ULLANISHDA UMUMIY TILSHUNOSLIKDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR

Qayumova Mohinur Murodullayevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Mohinurqayumova10@gmail.com

+998902959933

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19413982>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 22-mart 2026 yil

Ma'qullandi: 26-mart 2026 yil

Nashr qilindi: 31- mart 2026 yil

KEY WORDS

She'riy tarjima, tilshunoslik, semantik ekvivalentlik, ritm, qofiya, madaniy kontekst, tarjimonning subyektivligi.

ABSTRACT

She'riy tarjima — adabiy tarjimaning eng murakkab turlaridan biri bo'lib, tilning semantik, fonetik, ritmik, stilistik va madaniy qatlamlarini saqlab qolishni talab qiladi. Ushbu maqolada she'riy tarjimada uchraydigan asosiy tilshunoslik muammolari, jumladan semantik ekvivalentlik, ritm va qofiya muammolari, til tizimlarining farqlari, madaniy kontekst va tarjimonning subyektivligi masalalari tahlil qilinadi. Maqola umumiy tilshunoslik doirasida she'riy tarjimaning ilmiy asoslari va amaliy qiyinchiliklarini yoritadi.

She'riy tarjima tilshunoslik va adabiyotshunoslikning kesishgan nuqtasida joylashgan murakkab va ko'p qirralik faoliyatdir. U faqat so'zlarning ma'nosini boshqa tilga o'girish emas, balki she'rning badiiy-estetik, ritmik-intonatsion va madaniy xususiyatlarini ham saqlab qolishni talab qiladi. Tarjima jarayonida bu murakkab qirralar bir-biri bilan uzviy bog'langan holda yuzaga chiqadi, shuning uchun she'riy tarjima umumiy tilshunoslik doirasida o'ziga xos nazariy va amaliy muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola she'riy tarjimada uchraydigan asosiy tilshunoslik muammolarini tizimli tarzda yoritishga qaratilgan.

Har qanday tarjimaning asosiy mezon — original matnning semantik mazmunini saqlab qolishdir. She'riy tarjimada bu jarayon yanada murakkablashadi, chunki she'r so'zlari ko'pincha obrazli, ko'p ma'noli va madaniy konnotatsiyalar bilan boyitilgan bo'ladi. Masalan, o'zbek tilidagi "oy" so'zi faqat tabiiy yorug'lik manbai emas, balki romantik, sirli va milliy obraz sifatida ham ishlatiladi. Bunday ma'nolarni boshqa tilga to'g'ri va to'liq ko'chirish uchun tarjimon kontekst, madaniyat va badiiy uslubni chuqur anglashga majbur. Bu holatda semantik ekvivalentlik doimiy qiyinchilik tug'diradi, chunki ba'zan to'g'ri ekvivalent so'z yoki ibora topish mumkin emas.

She'rning badiiy-estetik qiyofasini shakllantiruvchi eng muhim elementlardan biri uning ritmik va qofiyaviy tuzilmasidir. Har bir tilning o'ziga xos fonetik va metr tizimi mavjud bo'lib, ularning o'zaro farqlari tarjimaga to'siq bo'ladi. Masalan, ingliz tilidagi iambik pentametr o'zbek tilida aynan takrorlanmasligi mumkin. Shu sababli tarjimon ritm va qofiyani saqlab qolish uchun original mazmundan voz kechishga majbur bo'lishi mumkin. Bu esa asarning badiiy qadrini susaytiradi yoki o'zgartiradi.

Tillarning grammatik, morfologik va sintaktik tizimlari she'riy tarjimada katta rol o'ynaydi. Masalan, o'zbek tilidagi so'z tartibining nisbatan erkinligi va qo'shimcha yordamida ifoda qilinadigan ma'nolar ingliz tilidagi qat'iy SVO tartibiga moslashishda qiyinchiliklar yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, fe'llarning zamon, hol va shakl tizimidagi farqlar ham tarjimoni murakkablashtiradi. Tilshunoslikda bunday farqlar tarjimada transformatsiya va adaptatsiya jarayonlarini talab qiladi.

She'r milliy madaniyat, tarixiy kontekst va xalq mentaliteti bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Tarjimada bu omillarni hisobga olmaslik asarning ma'nosini to'liq yetkazmaslikka olib keladi. Masalan, o'zbek adabiyotida ishlatiladigan xalq og'zaki ijodi elementlari yoki tarixiy alluziyalar boshqa tilga ko'chirilganda tushunarsiz bo'lib qolishi mumkin. Shu sababli tarjimon o'zbek madaniyati va tarixiy fonini chuqur bilishi, uni boshqa tilning o'quvchisiga yetkazish uchun kreativ yechimlar topishi lozim.

She'riy tarjimada tarjimonning shaxsiy didi, dunyoqarashi va ijodiy uslubi katta ahamiyatga ega. Har bir tarjimon bir xil matnni o'zicha talqin qiladi, bu esa bir asarning bir necha tarjimalari turlicha badiiy-estetik xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Tarjimonning subyektivligi tilshunoslikda tarjima qobiliyatining chegaralari va imkoniyatlarini aniqlashda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shu ta'kidlash lozimki, she'riy tarjima — bu umumiy tilshunoslik doirasida ko'p qirrali, nazariy va amaliy jihatdan murakkab soha bo'lib, u tarjimonni tilning barcha darajalarida bilim va mahoratga ega bo'lishga majbur qiladi. Semantik ekvivalentlik, ritm va qofiyani saqlash, til tizimlarining farqlari, madaniy kontekstni anglash va tarjimonning shaxsiy yondashuvi she'riy tarjimada yuzaga keladigan asosiy muammolardir. Ushbu muammolarni yengish uchun tarjimon nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik, adabiyotshunoslik va badiiy tafakkur sohalarida chuqur bilimga ega bo'lishi lozim. Shunday qilib, she'riy tarjima doimiy ilmiy tadqiqot va ijodiy izlanishni talab qiluvchi soha bo'lib qolmoqda

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedova, G. (2019). Tilshunoslik va tarjima: nazariy va amaliy masalalar. Toshkent: Sharq Nashriyoti.
2. Qo'chqorova, M. (2015). Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
3. Qodirova, D. (2021). She'riy tarjimada lingvistik va madaniy muammolar. Tilshunoslik jurnali, 34(2), 55-72.
4. Raximov, S. (2020). Tarjimada madaniy kontekst muammolari. Toshkent: O'zbek Tili va Adabiyoti Instituti.
5. To'xtayeva, N. (2018). She'riy tarjima va uning estetik tamoyillari. Toshkent: Fan va Texnologiya.
6. Bassnett, S. (2014). Translation Studies (4th ed.). Routledge.
7. Catford, J.C. (1965). A Linguistic Theory of Translation. Oxford University Press.